

Slavko Matejčić

DVA DOKUMENTA PAVLINSKOG SAMOSTANA U CRIKVENICI

Pojava pavlinskog reda te njihovo djelovanje predmetom je mnogobrojnih studija i knjiga koje su do sada objavljene, kako na razini Hrvatske tako i za pojedine samostane odnosno provincije u koje je taj red bio organiziran. Uzorni po svom djelovanju na nizu područja društvenih djelatnosti ostavili su bogatu dokumentaciju koja je tijekom stoljeća, naročito nakon što je austrijskom caru Josipu II. 1786. godine ukinut red, otuđena i djelomično uništena. Otkriće svakog pa i najmanjeg podatka, posebno ako je izvoran, znači dodavanje kamenčić u mozaiku koji su mukom slagali brojni autori.

Crikvenica, kao sjedište jednog od brojnih pavlinskih samostana u Hrvatskoj, ima posebnu obvezu prema vlastitim kulturnim korijenima prikupiti i sačuvati dokumente i znakove pavlinskog postojanja. Dio dokumenata, raznih povelja, darovnica, ugovora, sačuvan je u državnim arhivima Hrvatske, Mađarske i Austrije dok se poneki zna pronaći u privatnim zbirkama.

Fotografije dva takva dokumenta pronađena su u ostavštini Ratimira Gregurića koji ih je, dokumente, fotografirao 1942. godine. Izvornici dokumenata bili su u vlasništvu Jova Kostrenčića, službenika Praštedione koji ih je naslijedio od svojih starijih. Nakon ovog posljednjeg vlasnika dokumenatima se gubi trag kao što je lucidno u svom dnevniku predvidio Ratimir Gregurić. Jovo Kostrenčić izradio je rodoslovlje Kostrenčića, kao jedne od odličnijih crikveničkih obitelji koja je dala niz značajnih ličnosti, čiji se rodozačetnik i spominje u izgubljenim dokumentima. Pokušaj autora ovoga članka da rasvijetli trag zagubljenih dokumenata nažalost nije dao rezultata.

Obadva dokumenta pisana su latinicom, hrvatski, čakavskim narječjem s natrutama kajkavštine. U drugom dokumentu postoji bilješka na latinskom ali uslijed izbljedjelog teksta nije bilo moguće izvesti transkripciju. Prvi dokument potječe iz 1734. godine, dok se kod drugog dokumenta uspjela sačuvati foto-

grafija samo druge i treće strane s time da prvi zapis potječe iz 1737. godine a drugi zapis na trećoj strani datiran je u 1743. godinu. Treći zapis prema bilješki R. Gregurića na poledini, potječe iz 1773. godine.

Prvi dokument odnosi se na najam crkvenog groba u pavlinskoj crkvi u Crikvenici. U crkvi postoje dvije kripe jedna ispod glavnog oltara u koju su se sahranjivali redovnici te manja ispod oltara u kapeli B.D. Marije od svete Krunice u koju su se sahranjivali ugledniji Crikveničani. U spisu se navodi "poli kantuna Evangielskoga Oltara Szvete Katarine" jer je taj oltar prije bio posvećen svetoj Katarini sienskoj. Kao korisnik groba odnosno ugovorna strana pojavljuje se Ivan Kostrenčić, sudac, čija je majka Katarina još 1718. bila pokopana u taj grob a sudac Kostrenčić platio je tom prilikom deset dukata kao što je bio mjesni običaj (polak navade od meszta).

Iako je dokumenat izdan u obliku potvrde ili dozvole za korištenje groba (sam sudac Kostrenčić nije potpisan na dokumentu niti to iz naravi spisa proizlazi – "szlobodni liszt szuerhu groba patanoga"), navođenje termina "patanoga" (ugovorenog - od talijanski patto ugovor, sporazum) znači da je prije postojao nekakav ugovor ili u vidu službenog dokumenta ili usmenog sporazuma, pošto se stranci priznaje plaćanje uobičajene cijene. Dalje se navodi da se on i njegovi nasljednici (heredi) mogu pokapati u taj grob bez ograničenja samo treba platiti jedan mali dukat kod svakog otvaranja groba, opet po zakonu i običaju takvih crkvenih grobova.

Mogućnost ukopa u crkveno grobište nije si mogao dozvoliti svatko nego samo bogatiji stanovnici Crikvenice. U ovom slučaju služba suca osigurala je Ivanu Kostrenčiću prihode koji su mu to omogućili. Osim obavljanja administrativno-upravne funkcije sudac je pobirao i porez, kako to navodi Laszowski u svom djelu Gorski kotar i Vinodol.

Sam dokument - dozvolu izdao je Makar Zorichich prior samostana crikveničkog ili kako sam navodi "Prior od Klostra y definitor provincie" a uz dopuštenje provincijala Andriasza Paraschianina (Paraščianina). Crikvenički samostan spadao je u provinciju istarsko-vinodolsku, kojoj je sjedište od 1699. godine bilo u Sv Petru u šumi. Dokument je potvrđen pečatom na kome se nazire lik crkevnog patrona - Majke Božje na nebo uznesene - i djelomični natpis "CZRIQVENICZI". U preambuli dokumenta piše "na Czriqueniczi v Klostru Blasene Dive Marie od uzetia" i takav ili skraćeni natpis vjerovatno se nalazio i na pečatu.

Drugi dokument je također zanimljiv iako mu nedostaje prva strana. Govori o zakupu samostanske zemlje, običajima i pravnim propisima koji su se pri tom primjenjivali. Na prvoj strani koja nedostaje vjerovatno je opisno određen položaj zemlje koja se daje u zakup kao i stranke korisnika zakupa. Druga strana počinje s nabrajnjem uvjeta koje je zakupnik dužan ispuniti.

Prvo mu se stavlja u obvezu da zemlju svake godine ore i gnoji kako ne bi izgubila od svoje plodnosti. Zatim se od njega traži da na istoj zemlji nasadi trsje kako bi se dugoročno povećala vrijednost zemlje. Kao treće zabranjuje se dijeljenje zemlje među nasljednike nego pravo zakupa prelazi samo muškom nasljedniku (“... da jednomu od muskoga hereda osztaje i na senszki spol da nima osztati...” Pošto zakup nema vremenskog ograničenja očito su pavlini željeli imati kontrolu nad korisnikom zakupa a to se željelo postići zabranom podjele zemlje i nasljeđivanjem prava zakupa samo jednom od muških nasljednika. Zatim se zabranjuje prodaja, i bilo kakvo otuđenje zemlje. Kao peto određuje se iznos najma i to proporcionalno količini uroda sa zemlje, u visini jedne četvrtine, dok zakupnik za sebe zadržava tri četvrtine uroda. To je doba kada slabe feudalni odnosi pogotovo u Vinodolu gdje su feudalni gospodari razvlašteni od centralne vlasti i pogubljeni. Kmetovi se pomalo oslobađaju starih obveza bilo kroz vojnu službu bilo kroz otkup od tlake, a od prije je postojao povlašteni sloj oslobođen obveza prema feudalnom gospodarar zbog raznih službi koje je obnašao (satnici, suci, graščici i dr.). Zakupnik koji se javlja u osobi Ivana Kostrenčića sigurno nije bio kmet kad je vršio sudačku dužnost.

U tekstu se posebno nabrajaju poljoprivredne kulture od kojih se plaća najam. Na prvo mjesto dolazi grožđe (plod od terszja), zatim masline, razno voće te povrće: broskva, merlin, repa, i ostalo. Posebno se napominje ako bi neko drvo bilo staro i neplodno da to pripada kloštru “ za dervarinu “. Tko ne bi izvršavao uvjete iz spisa prijeti mu se prokletstvom prema papinskoj buli. U Hrvatskom arhivu nalazimo, među ostalim dokumentima pavlinskih samostana u Crikvenici i Novom Vinodolskom, i prijepis bule Pavla II. kojom papa potvrđuje oporučnu odredbu kneza Martina Frankopana u korist pavlina te prijeti ekskomunikacijom onome tko bi posizao za darovanim dobrima. Papinska bula potječe iz 1467. godine. Laszowski spominje isti takav legat kneza Martina potvrđen u buli iz iste godine za samostan trsatskih franjevaca. Znači da formulacija “Polak Papinszke bule pod proklesztvo” nema samo formalno značenje nego i potvrdu u stvarnom dokumentu. To potvrđuje i posebnu brigu što su je pavlini vodili o svojim arhivskim dokumentima koji su im stalno bili od koristi radi prisizanja raznih svjetovnih gospodara za pavlinskim posjedima.

Dalje se u spisu navodi ako samostan želi preuzeti zemlju natrag mora zakupniku platiti tri četvrtine ulaganja u zemlju. Tim ulaganjima smatrala se sadnja dugogodišnjih kultura kao trsja ili maslina. U slučaju da zakupnik ne ispunjava spomenute uvjete otac prior može zemlju vratiti u samostanski posjed ili dati novome zakupniku.

Crikvenički samostan posjedovao je mnogo zemlje i ovakav zakup bio je način da od svoje imovine stekne prihod za izdržavanje samostanske zajednice. I drugi dokument je dan u vidu dozvole (slobodnog lista) u kojoj se spominju ugovorne strane sa svojim obvezama i pravima. Dokument nosi datum 7. srpnja 1737. go-

dine prema bilješci R.Gregurića koji je to prepisao s izvornika. Kao zakupnik se spominje Ivan Kostrenčić a potpisali su za samostan Andrija Parschianin prior te Franciscus Zandonatti prior. Oba potpisnika su priori što ne proturječi pošto se možda radilo o priorima raznih samostana (Novi, Crikvenica) čime se željelo samo pojačati vjerodostojnost potpisanog dokumenta.

Bilješka na trećoj strani, datirana s 13. ožujkom 1743. godine (Anno Dny 1743. Dies 13. Marty), govori također o zemlji koja je oduzeta udovici Bari Jan-ković jer se nije držala dogovora pa je samostan iskoritio svoje pravo i zemlju dao novom zakupniku Ivanu Kostrenčiću. U tekstu se spominje i Ivan, unuk Ivana Kostrenčića. Uspoređujući podatke iz rodoslovnog stabla obitelji Kostrenčić može se pretpostaviti da se radi o zabuni, jer 1743. godine Ivan Kostrenčić nije imao unuka nego sina Ivana (rođen 1728). To upućuje na moguću zabunu jer pater Martin Loppensteiner očito nije poznao prilike u mjestu što odaje i njegova funkcija provincijala, te je zabunom napisao unuk umjesto sin. Zabuni je pridonijela i razlika u godinama izeđu oca (73) i sina (15). Iz načina pisanja bilješke i teksta vidi se da je riječ o strancu koji slabije zna hrvatski, a što odaje i njegovo prezime.

Navedeni dokumenti su i izvor za jezična istraživanja. S obzirom na jedinstveni sustav obrazovanja, kod pavlina u dokumentima nalazimo grafiju koju je donio Pavlinski zbornik 1644 . Ne želeći ulaziti u stručna jezična pitanja samo bih napomenuo da je u oba dokumenta dosljedno riješeno pisanje veznika “i” grafemom “y” (preglašeni ipsilon), što u ranijem Pavlinskom zborniku nije slučaj. Kod tuđica upotrijebljenih u tekstovima javljaju se grafemi s drukčijim glasovnim vrijednostima nego kod hrvatskih riječi. Tako se, na primjer, za glas “s” u hrvatskom upotrebljava grafem “sz” a u tuđici “Evangieliski” to nije slučaj. Isto nalazimo u riječima provincie, provincial i confinant gdje u hrvatskom imamo grafem “cz” za glas “c”.

Zbog točnije interpretacije kod pravnih odnosa koriste se strani latinsko-talijanski termini: heredi – nasljednici; confinant et patista – susjed zakupnik, testament – oporuka, malioramento – ulaganje, poboljšanje.

Iz dokumenata je vidljiva briga pavlina za imovinu koja im pripada i koju su stekli raznim darovanjima kroz stoljeća. Kako su veličine posjeda i razne druge djelatnosti nadilazile njihove mogućnosti obavljanja svih tih poslova, pavlini su, pogotovo u kasnijim stoljećima svojeg boravka u Crikvenici, davali u zakup većinu svojih dobara. S naturalnim prihodima od zakupa za koje se vidi da nisu bili mali, trgovali su ili ih koristili za vlastite potrebe. Može se reći da su uz feudalne gospodare Zrinske i Frankopane do njihove tragedije, pavlini bili vrsni poduzetnici koji su znali unapređivati gospodarenje svojim dobrima. Tome je pridonio i njihov skroman način života prema redovničkim pravilima koja su u prvi plan stavljala rad i molitvu.

TRANSKRIPCIJA

Dokument br 1

Va Ime Bosie y Dive Marie Amen Leta od Poroienia Iszuso/va 1734 Decembra u 12tinu da iz na Czriqveniczi v Klostru / Blasene Dive Marie od uzetia.

Ia Fr Makar Zorichich Prior od Klostra y definitor provincie Zna/no chinim szvim y szvakom pred kih obraz doide ovo moie otvo/reno pismo; a navlasztito pred visnie poglavare nasega Szve/toga reda: kako pride predame Poctovani szudacz Ivan Kosz / trenchich potrebuiuchi dabimu uchinil szlobodni liszt szuerhu / groba patanoga poli kantuna Evangielskoga Oltara Szvete / Katarine u komu ie zakopana niegova pokoina mat Katarina / ios leta 1718, a onda bilie grob Czriqveni szlobodan, za ki grob dalie / zgora imenovani szudacz dukat deszet polak navade od meszta /

Tako to zgora imenovani Zdopuschieniem vnogochasztnoga Patra Provin/cziala Andriasza Paraschianina videchi niegovo spodobno po/tribovanie dah mu ta liszt szloboschine tako daie on szudacz / y niegovi heredi szlobodan sze kopati u takovo szveto meszto / nis drugo nedavchi nego kadasze grob otvo (?) iedan dukat ma/li ki noszi libar malih seszt po zakonu y navadi Grobi Czriqvenih /

Tako uchie verouania radi sz Klostarszkim pechatom zapechatih / y mojim imenom podpiszah v dan y leto kako zgora.

Fr Macarias qui Supra

(Potpis)

(Pečat)

Dokument br. 2

Najpervo da tu zemlju ima gnojiti y szvako letto orati. Drugo / daje ima szterszjem szaditi kako je y prednami naszadil. Treto / da njegovi szini nemaju deliti nego da jednomu od muskoga hereda / osztaje i na senszki szpol da nima osztati. Cheterto Niti on / Ivan Kostrenchich niti njegovi heredi rechene zemlji nemogu / prodati, niti darovati niti za dussu va testamentu osztaviti niti po nijedan nachin od Czriqve ali od Klostra otujati. Peto. da oni njegovi heredi od szvega cha na toi zemlji prirodni, kuliko letnjega, tuliko od zimskoga sitka, ploda od terszja, ulikav, y szvakoga vochnoga driva y szvakojachkoga povertla, brosz/kav, mirlina, ripe, y osztalo imaju szvako cheterto pravichno / davati Polak Papinszke bule pod proklesztvo. Seszto. Ako bi ta zemlja kakovo neplodno drivo odgoila, klostru za dervarinu osztat ima.

Ovi pati obdersajuchi daga nemore nijedan vu / rechenih zemljah mutiti niti bantovati. Ako pak klostra za potri/bu bi bilo cha Bog ocuvaj, da bi tu zemlju klostar zasze potriboval tri dela malioramenta klostar bimu moral platit. Ako / pak recheni Ivan Kosztrenchich ali njegovi heredi ovih pati nebi overszavali ali zemlju zapusztali, prez szvake pravde Pater Prior od Klostra na rechenu zemlju szklostarszkum oblasztju mozi poszechi y tu zemlju ali za klostar dersati ali komu / drugomu zboljim nachinom za bolju szvoju koriszt na usivanje dati. Zato mu daszmo danas otvoreni liszt za veche verovanje y tverdinj radi z nasum rukum podpiszan y nasse chasztu pechatom podpechachen. Vu nasoj Residency vu Klostru Czriqveniskom dan y letto kako zgora.

Fr Andreas Paraschianin prior
Fr Franciscus Zandonatti prior

Anno Dny 1743. Dies 13. Marty / Još jedan kusz zemlie kaie bila tik/ toga udovicz Bare Jankovicza po/kojne Ivana Czara, koie po senskom / priko zakona (ie ju dersale / i uzurpale i na mali kus juzirazdili/li i nis neplachali i neorali niti fatigali / zato takova dva kusichicha zemlie vu/zeli smo pod Klostar i za vechu korist / te Crikve dali istomu Ivanu Costrenianu / staromu, i niegvom vnuku Ivanu daiu / vusiva kako blisni Confinant et patis/ta ko zgora i confina do Draga od strane / zvan, do Zahoda i termontane Confina / od Bure Andra Gerguriza od Juga Jure / Mathechicz i Domchic 3. Za terszi pako / dvaiszet i pet iur od roda imat bude nas/zadit jedan red va terstenoi v naszih / redih i zemlie..i tako hoche od szvega / plachat chetertinu obdersavaiuch pati / mirno che vusivati kako nutre vu / lisztu sze nahodi i tako dah sznutre podpiszat sa moiu rukum i podpechatih pechatom chasti. Dan i letto ko zgora.

Fr Martin Loppensteiner Provincial

Sažetak

Autor analizira dva dokumenta iz ostavštine Jova Kostrenčića iz Crikvenice koje je presnimio Ratimir Gregurić 1942. godine. Prvi dokument govori o iznajmljivanju groba u pavlinskoj crkvi u Crikvenici od strane pavlinskog samostana sucu Ivanu Kostrenčiću 1734. godine. Drugi dokument spominje zemlju datu u zakup istom Ivanu Kostrenčiću 1737. godine od strane pavlina kao i uvjete zakupa te zemlje.

Ivan Kostrenčić javlja se kao jedna od prvih povijesno poznatih osoba iz običnog crikveničkog puka te kao predak više značajnih osoba u hrvatskoj povijesti. Dokumenti su značajni jer saznajemo imena kako priora i provincijala pavlinskog reda tako i običnih ljudi iz Crikvenice koja je u to vrijeme bila poljoprivredno i ribarsko mjesto sa župom u Kotoru iznad Crikvenice i sa čvrstim vezama prema pavlinskom samostanu smještenom uz crkvu Blažene Djevice Marije na nebo uznesene.

Ključne riječi

Crikvenica, pavlini, samostan, Kostrenčić Ivan, Martin Frankopan, Ratimir Gregurić

Summary**Slavko Matejčić • TWO DOCUMENTS FROM THE PAULIN MONASTERY IN CRIKVENICA**

The author analyses two documents left by Jovo Kostrenčić from Crikvenica and copied by Ratimir Gregurić in 1942. One document is about renting of a grave in the monastery to the judge Ivan Kostrenčić in 1734. and the other is about the land paulin monks rented to the same person in 1737. mentioning the conditions of rent.

Ivan Kostrenčić is one of the first historically important people who came from simple ways of life but is also ancestor of many influential croatian people. These documents are important because it gives us names of the parish priest and priests in the monastery, but also of the common people from Crikvenica, agricultural and fishing little town with the parish church in Kotor, near Crikvenica and was tightly connected with the monastery near the church of Holy Virgin.

Keywords

Crikvenica, paulin order, monastrey, Kostrenčić Ivan, Martin Frankopan, Ratimir Gregurić

Bilješka o autoru

Slavko Matejčić, Crikvenica, diplomirani ekonomist, zaposlen u Milman d.o.o. Crikvenica.

